תנ״ך · אחרונים · מלבי״ם · נביאים

מלבי"ם על מלאכי

רבי מאיר ליבוש ב"ר יחיאל מיכל [מלבי"ם] וייזר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלבי"ם על מלאכי

רבי מאיר ליבוש ב"ר יחיאל מיכל [מלבי"ם] וייזר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלבים-על-מלאכי/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פסוק א 4
פסוק ב 4
פסוק ג 4
פסוק ד 4
פסוק ה 5
פסוק ו 5
פסוק ז 5
פסוק ח 5
פסוק ט 6
פסוק י 6
פסוק יא 6
פסוק יב 7
פסוק יג 7
פסוק יד 7
פרק ב 7
פסוק א 7
פסוק ב 8
פסוק ג 8
פסוק ד 8
פסוק ה 8
פסוק ו 8
פסוק ז 9
פסוק ח 9
פסוק ט 9
פסוק י 10
פסוק יא 10
פסוק יב 10
פסוק יג 11
פסוק יד 11
פסוק טו 11
פסוק טז 12
פסוק יז 12
פרק ג 12
פסוק א 12
פסוק ב 13
פסוק ג 13
פסוק ד 14
פסוק ה 14
פסוק ו 14
פסוק ז 14
פסוק ח 15
פסוק ט 15
פסוק י 15
פסוק יא 15
פסוק יב 16
פסוק יג 16
פסוק יד 16
פסוק טו 16
פסוק טז 16
פסוק יז 17
פסוק יח 17
פסוק יט 17
פסוק כ 17
פסוק כא 18
פסוק כב 18
פסוק כג 18
פסוק כד 18

פרק א

פסוק א

משא, חז"ל נחלקו מי היה הנביא הזה ולדברי כולם נתנבא אחר בנין הבית והיה חותם הנביאים כמו שיתבאר בסוף הספר:

פסוק ב

אהבתי אתכם, מפני שיש לה' אהבה קדומה אל ישראל מצד אהבת אבותיהם, הודיע להם שעקר האהבה היא מה שאוהב אותם ביחוד מבלי השקף על האהבה הקדומה, שהיא אינה מתיחסת אליהם רק אל אבותיהם, אבל אני אהבתי אתכם בעצמכם, **ואמרתם במה אהבתנו**, מי יכריע שהאהבה היא מיוחסת אלינו בעצמנו, ובמה יודע אפוא שאינו בעבור אהבת האבות הקדומה, ע"ז משיב **הלא אח עשו ליעקב ואהב את יעקב**, ואם האהבה היא רק בעבור האבות הלא יש חלק גם לעשו באהבה זו ומדוע אוהב רק את יעקב, ולבל יאמרו שהאהבה היא משני הפנים יחד, שאוהב אותם בעצמם מצד מעשיהם עם צירוף מעשה אבותיהם ואהבתם, ועדיין לא תתיחס אליהם לבד רק אליהם בצירוף אהבת אבותיהם, ע"ז משיב הלא.

פסוק ג

את עשו שנאתי, שהגם שיצוייר שלא יאהב את עשו מפני שחסר אצלו האהבה מצד מעשיו, ואהבת האבות לבדה לא תספיק שיאהב אותו רק אם תצטרף אל זה אהבתו אותו בעצמו, בכ"ז הלא ראוי עכ"פ שלא ישנא את עשו אחר שיש לו קצת אהבה אליו מצד אהבת אבותיו, וע"כ שהאהבה לישראל הוא רק מצד עצמותם וזה תבטל אהבת האבות שיש לעשו חלק בה ויתהפך אצל עשו לאיבה ושנאה אחר שלא הכשיר את מעשיו, ומביא ראיה ששנא את עשו ממה **שאשים את הריו שממה**:

פסוק ד

כי תאמר אדום, ולבל יאמרו שכ"ז אין ראיה שהוא בסבת השנאה שיש לה' על עשו, שיש לומר שהוא מסבת המערכת והמזל שאין מצליח לעשו, או שהוא במקרה, ואין מזה ראיה רק שאינו אוהב את עשו להשגיח עליו השגחה מיוחדת לבטל ממנו רעת המערכת, אבל לא מוכח מזה שהוא שונא אותו ועושה לו רע בפועל, וז"ש **כי תאמר אדום רששנו**, שזה לא בא מאת ה' ושנאתו רק רוששנו מצד הטבע או המזל, **ונשוב ונבנה חרבות**, כשיעלה מזלנו משפלותו או כשנגבר חיל מצד הטבע, **כה אמר ה'**, משיב להם **המה יבנו ואני אהרוס**, הגם שלפי הטבע יחוייב שיבנו, אני אהרוס מצד ההשגחה

משנאתי אותם, **וקראו להם**, עד שיקראו להם שסבת הריסותם הוא משני טעמים, א] מצד ששם **גבול של הרשעה**, שנגד גבול של ה' ששם מעון הקדושה והצדק ושם צוה ה' את הברכה, שם הוא גבול של מעון הרשעה והרע וחלק עזאזל ששם יהיה תמיד חורב ושממה, ב] מצד שהם **העם אשר זעם ה' עליהם עד עולם** ע"י מעשיהם הרעים:

פסוק ה

ועיניכם תראינה את הנקמה שיעשה ה' באדום, ע"ד ושלומת רשעים תראה, **ואתם תאמרו יגדל ה' מעל לגבול ישראל**, שכמו שתשפל הרשעה וגבולה יהיה חורבת שממה, כן גדל ה' בכבודו מעל לגבול ישראל, כי כשזה קם זה נופל, ע"ד אמלאה החרבה:

פסוק ו

בן, יאמר הנה **הבן יכבד אב** ויזהר בכבודו מצד האהבה אשר יאהב את אביו, **ועבד** (יכבד) **אדוניו** מפני המורא מצד שהוא מושל עליו וירא מענשו, שלכן לא יעשה דבר השנוא בעיניו, **ואם אב אני** ע"י שאתם כבנים לפני, עובדים מאהבה, **איה כבודי**? **ואם אדונים אני**, שאינכם במדת האהבה, ועכ"פ הלא צריכים אתם להתירא מעונשי באשר אני האדון של כל העולם, **ואיה מוראי**? שני השאלות האלה **אמר ה' צבאות לכם הכהנים**, ומפרש שני השאלות השאלה אם אב אני איה כבודי **אמר ה' לכם הכהנים בוזי שמי**, והשאלה השנית אם אדונים אני איה מוראי (אמר ה' לכם הכהנים).

פסוק ז

מגישים על מזבחי לחם מגואל, ר"ל שמצד הכבוד ואהבת ה' אין ראוי שתבזו את שמי שזה הפך הכבוד, ומצד המורא אין ראוי שתגישו לחם מגואל שראוי לכם לירא מעונש, ועל שני השאלות האלה אמר **ואמרתם במה בזינו את שמך**? **ואמרתם במה גאלנוך**? שאתם מכחישים זאת, ע"ז מברר להם, שבזו את שמו, ושהקריבו לחם מגואל, ונגד במה בזינו את שמך משיב **באמרכם שלחן ה' נבזה הוא**, שאתם אומרים שהזבח הבא על שולחן ה' ר"ל על המזבח (כמ"ש יחזקאל זה השלחן אשר לפני ה'), הוא דבר נבזה, שמקריבים עליו דברים בזויים חלב ודם, ובזה אתם מבזים את שמו וכבודו, ונגד השאלה במה גאלנוך, משיב.

פסוק ח

וכי תגישון עור לזבוח וכי זה **אין רע**, ויותר מזה **וכי תגישו פסח וחולה** שמומו ניכר יותר מעור הכי זה אין רע, הלא בזה תגישו לחם מגואל אחר שהבע"מ לא ירצה לקרבן, **הקריבהו נא לפחתך**, אם תקריבו מנחה כזאת לפני פחת יהודה שהוא ב"ו, **הירצך** וכי

יקבל מנחה כזאת לרצון, או **הכי ישא פניך** גם אם אתה איש שראוי לנשיאת פנים לא ישא עוד פניך אחר שיחר אפו אליך עבור בזיון הזה:

פסוק ט

ועתה, אם ב"ו לא יקבל מנחה כזאת איך תחשבו כי **תחלו נא פני אל** במנחה הזאת **ויחננו** בתמיה?, וזה נגד מ"ש הירצך, ונגד מ"ש הישא פניך, מפרש אחר **שמידכם היתה זאת** שאתם הכהנים הסבותם שיקצף עליכם במה שהבאתם לפניו בע"מ **ואיך ישא מכם פנים**:

פסוק י

מי גם בכם ויסגר דלתים, מוסיף לאמר שגם חוץ מן המנחה גם בכם מצדכם ראוי לסגור דלתים בל תבואו אל ביתי, ואם באתם לשם ראוי **שלא תאירו מזבחי חנם**, ומפרש נגד מי גם בכם ויסגור דלתים **כי אין לי חפץ בכם**, ואיני רוצה שתבואו אל ביתי, ונגד לא תאירו מזבחי חנם מפרש כי **מנחה לא ארצה מידכם**, אף אם לא היתה בעל מום, וגם זה מגביל נגד מ"ש הירצך או הישא פניך, ונגד הישא פניך וכמ"ש הישא מכם פנים אמר מי גם בכם שחושב שאשא לו פנים בעבור שהוא חשוב אצלי ויסגור דלתים ולא יבא אל ביתי כי אין לי חפץ בכם, ונגד מ"ש הירצך אמר ולא תאירו מזבחי כי מנחה לא ארצה מידכם:

פסוק יא

כי ממזרח שמש ועד מבואו, הגם שכל האומות עובדים ע"ז, בכ"ז **גדול שמי בגוים**, שכולם יודעים שיש סבה ראשונה עלוון על כולם וקרי ליה אלהא דאלהיא רק שאומרים שאין כבודו להשגיח בשפלים ושמסר הנהגת עולם השפל למשרתיו כמלך שמוסר ההנהגה לשריו ועבדיו ורוצה שיחלקו להם כבוד באשר הם הנגשים אל המלך והם האמצעים בינו ובין העם וכבודם הוא כבוד המלך, וכן כל מה שמקטירים לכוכבים ומזלות הוא מצד שאומרים שהם הקרובים אל הסבה הראשונה ומקבלים השפע מאתו, וז"ש **ובכל מקום מקטר מגש לשמי**, שמי שהוא **מוגש לשמי** הוא **מוקטר**, ר"ל שהם מקטירים קרבנות למי שהוא מוגש וקרוב לשם ה', ומי שחושבים בו שהוא מוגש לשם ה' הוא מוקטר, היינו שמקטירים אליו, ומצד זה מקטירים לצבא השמים שחושבים שהם מוגשים וקרובים לשם ה', והם מקטירים אליהם **מנחה טהורה** ונקיה, לא בעל מום ודברים בלתי טהורים ונכבדים, וזה מצד **כי גדול שמי בגוים**, עד שיכבדו כל המוגש לשמו והקרוב אליו:

פסוק יב

ואתם מחללים אותו, תחללו שם ה' **באמרכם שלחן ה' מגואל הוא**, שהגם שאתם מקריבים אליו בעצמו לא להמוגשים לשמו, וא"כ השלחן שלו שהוא המזבח הוא המוגש לשמו וראוי שתכבדו אותו, ואתם אומרים שהוא מגואל, **וניבו נבזה אכלו**, ר"ל כי היה בשלחן ה' שהוא המזבח שני ענינים, א] דברים הקרבים על המזבח לה' כמו חלב ודם הקרבנות ועל זה תאמרו שהוא מגואל, ב] הפירות והתנובה שלו, דהיינו הבשר קדש הנאכל לכהנים, כמו בשר החטאת והאשם, והנאכל לבעלים כמו בשר קדשים קלים, שאוכלים אותו משלחן גבוה, כמ"ש כהנים משלחן גבוה קאכלי, וזה **ניבו** ר"ל תנובתו ופרי השלחן, ע"ז תאמרו כי נבזה אכלו, אתם מבזים מאכל בשר קדש והוא נבזה בעיניכם:

פסוק יג

ואמרתם, פי' הרי"א שהיו נופחים את הקרבן, שהיו נופחים רוח בין עור לבשר שיתראה שמן, וכשהביאו על כתיפו היה אומר **הנה מתלאה**, ר"ל היה לי תלאה ויגיעה רבה לשאתו מרוב כבדו, ובאמת **והפחתם אותו** והוא מלא רוח, וחוץ ממה שהבאתם קרבן כחוש ונפוח, **והבאתם** ג"כ **גזול** שהיא מצוה הבאה בעבירה, **ואת הפסח ואת החולה** שהם פסולים לקרבן, **והבאתם** עמו **את המנחה** שהיא מנחת נסכים שהמנחה תורה שהקרבן נרצה לה' לריח ניחוח, **הארצה אותה מידכם** אחר שגוף הקרבן פסול:

פסוק יד

וארור נוכל, הכלי המתנכל לחשוב נכלי און ע"י כליתו, **ויש בעדרו זכר** ואין לו אמתלא שאין לו קרבן אחר, **ונודר וזובח משחת לה'**, הוא מתנכל לרעה בג' ענינים, א] שהיה ראוי שינדב את הזכר הנמצא בעדרו, דהיינו שיאמר הרי זו שזה מקרי נדבה, והוא **נודר**, ואומר הרי עלי קרבן, וממתין עד עת שלא ימצא הזכר בעדרו, ב] שהיה ראוי שיעלהו עולה שהיא כולל כליל, והוא **זובח**, היינו שמביא זבחי שלמים שהבשר לבעלים, ג] שראוי עכ"פ שיהיה הקרבן תמים, והוא מביא **משחת**, שהוא הבע"מ, א"כ הנוכל הזה ארור יהיה, **כי מלך גדול אני**, ולפי גדולת המלך יגדל עונש המחלל כבודו, **ושמי נורא** גם **בגוים**, ואיך לא יחת ממני איש מבני ישראל:

פרק ב

פסוק א

ועתה אליכם המצוה הזאת, עתה אני מצוה אתכם שתשגיחו ע"ז ושתזהירו את העם:

פסוק ב

אם לא תשמעו, מצד שאני מזהיר אתכם, **ואם לא תשימו על לב**, מצד הערת השכל שמחייב זאת, **לתת כבוד לשמי**, **ושלחתי בכם את המארה** שאמרתי ארור נוכל מארה זאת אשלח בכם, **וארותי את ברכותיכם**, מה שאתם מברכים את העם בברכת כהנים אחר הקרבת הקרבן שנא' ע"ז ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם שעל ידכם יברך ה' את העם, אבל עתה שאתם מסלקים שמי מבני ישראל ומחללים אותו אהפך ברכותיכם לקללה. וגם כבר **ארותיה אחר שאינכם שמים על לב**:

פסוק ג

הנני גוער לכם את הזרע, באשר הובטחו ע"י חגי (ב' י"ח י"ט) וזכריה (ח') שמעת התחילו בבנין המקדש והקרבת הקרבנות תהיה הברכה בהזרע אשר יזרעו. ועתה שלא שמרתם משמרת הקרבנות כראוי אגער בשבילכם את הזרע בל תצמח לברכה.

וזריתי פרש על פניכם, שאחר שהקרבנות פסולים לא נשאר מהם רק הפרש שאתם מכניסים להיכל מצואת הנקרבי' ומאפרם, זאת אזרה על פניכם, וכן פרש הקרבנות שאתם מקריבים בחגיכם **ונשא אתכם אליו**, יכלה וישרוף אתכם שתהיו דומים אל הפרש והאפר:

פסוק ד

וידעתם כי מה ששלחתי אליכם את **המצוה הזאת**, הוא מפני שאתם מחויבים במצוה זו מכבר **להיות בריתי את לוי** שעל תנאי זה כרתי ברית עם לוי, ר"ל ברית הכהונה והלויה, ומפרש.

פסוק ה

בריתי אשר **היתה אתו** היה משני הצדדים, שמצדי היה **ברית החיים והשלום**, שע"י הברית הבטחתי לו חיים ושלום. כמ"ש הנני נותן לו את בריתי שלום, כמ"ש ושמרו משמרתך וכו' ולא ימותו גם הם גם אתם (במדבר ח':י"ט) ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו (שם), והברית מצדו היה **ואתנם לו מורא וייראני** הוא שייירא אותי יראת הרוממות מפני גדולתי. וגם **מפני שמי נחת הוא** שיחרד מפני ביראת העונש:

פסוק ו

תורת. וע"י יראת ה' שיקבע בלבו ישמור דברי ה' בין במה שנוגע לתורה ולתעודה בין מה שנוגע למעשה והנהגה. בענין התורה **תורת אמת היתה בפיהו**, התורה שלמד בפני עצמו היתה תורת אמת כפי החכמה המקובלת מסיני, **ועולה לא נמצא בשפתיו**. במה שלמד והורה לאחרים הורה כפי ההלכה. ומבואר אצלי שהשפה היא חיצונית נגד הפה ומורה

ע"מ שמוציא מן השפה ולחוץ ללמד לאחרים. והתבאר אצלי עוד שהפה ירמוז תמיד על עניני חכמה. והשפה ירמוז על עניני דעת. ר"ל הפה יציין מה שקבל מרבותיו בעניני חכמה שא"א לדעתה מעצמו רק ע"י קבלה. ואמר שקבל קבלת אמת, והשפה תציין מה שמוציא מדעתו בדברים שיש לשכל מבוא בהם. כמו דברים המושגים ע"י החושים או מושכלות ראשונות אשר ידעם מעצמו בידיעה ברורה ויוציאם בשפה לחוץ. ובזה יצוייר עולה אם יטעה בעיונו ויוציא היקשים מתעים. עז"א שעולה לא נמצא בשפתיו. ומה שנוגע להנהגה בשכל המעשי. אם בדברים שבין אדם לאלהים **בשלום ובמישור הלך אתי**. לא נטה ממצות ה' לחלק עליהם. ולא נטה מדרך הישר ומצות התורה. ואם במה שנוגע לאחרים **רבים השיב מעון** בתוכחותיו ומוסריו. ומפרש נגד מה שלמד את העם בין בתורה בין בהנהגה.

פסוק ז

כי שפתי כהן ישמרו דעת שהלמודים שלמד לאחרים בשפתיו. שלמד את העם מדברים שחקר עליהם בשכלו שזה גדר הדעת שמורה על דברים שידעם מעצמו בידיעה ברורה, וזה מיוחס להשפתים כנ"ל, שעז"א כי שפתי כהן. הם היו שומרים דעת, לידע הכל בידיעה ברורה ונגד דברים שקבל בקבלה בעניני חכמה שאין עליה מופתי הדעת שזה מיוחס אל הפה.

תורה יבקשו מפיהו. כי הוא קבל תורה הכתובה והמסורה וממנו יבקשוה המקבלים ממנו.

כי מלאך ה' צבאות הוא. כי הוא שליח ה' ומלאכו. אם לאצור בלבו הקבלה והתורה שנתנה מסיני. אם לשמור דעת קדושים ברוח ה' עליו:

פסוק ח

ואתם. הייתם להפך בשני אלה. אם במה שנוגע בינו לבין עצמו **סרתם מן הדרך**. ואם במה שנוגע להישיר את העם וללמדם חקי התורה **הכשלתם רבים בתורה** והוראה שלכם. וא"כ **שכחתם ברית הלוי** שעל שני דברים אלה כרתי אתו ברית:

פסוק ט

וגם אני. לכן נגד מה שהיה הלוי מכובד בעיני העם והיה ביניהם כמלאך ה' מרומם ומקודש.

נתתי אתכם נבזים בעיני העם. וגם אתם **שפלים** באמת **לכל העם**. כי ירדתם ממעלתכם **כפי** השיעור **אשר אינכם שומרים את דרכי**. (כמ"ש סרתם מן הדרך). ונושאים פנים

לתורה (כמ"ש הכשלתם רבים בתורה) שכפי שהוספתם לרדת ממדרגת הלוי וכהונתו כן ירדתם במורד בבזיון ובשפלות:

פסוק י

הלוא. אחר שהוכיחם על עניני הקרבנות מתחיל להוכיחם על שהיו נושאים נשים נכריות. והיו בזה שתי רעות א] שנשאו בת אל נכר. ב] שנשים הנכריות היו כגבירות ונשיהם הישראליות היו כשפחות בעיניהם להנכריות. והנה בלקחם נשים מבני עמם היה בזה זווג הגון, אם מצד קורבת המשפחה שכולם בני אבות המובחרים, אם מצד קורבת הדת והאמונה ששניהם מאמינים באל אחד. ובזה התחברו והיו לבשר אחד וילדו זרע אלהים כמוהם אבל כשלקחו בת אל נכר פגמו באחדות המשפחה. ועז"א **הלא אב אחד לכולנו**. וגם באחדות האמונה, ועז"א **הלא אל אחד בראנו** ר"ל כולנו בני ישראל בני אב אחד ומאמינים באל אחד, לא כן עובדי אלילים שהם ממשפחות שונות ומאמינים באלהים שונים, ואיך תקחו בת אל נכר שבזה תפגמו באחדות המשפחה, ועז"א **מדוע נבגד איש באחיו**, וגם באחדות האמונה ועז"א **לחלל ברית אבותינו** שכרתו ברית לאל אחד:

פסוק יא

בגדה יהודה, הוא נגד הבגידה במשפחה.

ותועבה נעשתה בישראל, הוא נגד מה שנשאו נשים עובדות אלילים שחוץ מן הבגידה הוא מעשה תועבה, וזה נעשה בין **בישראל** ובין **בירושלם** שגם שם היה להם נשים נכריות, ובאר **כי חלל יהודה קדש ה' במה שאהבה ובעל בת אל נכר** שיש בזה בגידה במה שאהב, ותועבה במה שבעל בת אל נכר:

פסוק יב

יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה ר"ל שלא ימצא בביתו מי שהוא ער מן השינה כי כולם יישנו שינת עולם ואף לא ימצא המתנמנם קצת עד שיוכל לענות אם יקראו אותו ויעוררוהו משנתו. וכמ"ש חז"ל ה"ד מתנמנם נים ולא נים תיר ולא תיר דקרי ליה ועני, ויכוין בזה או על שינת המות. או כמ"ש חז"ל שפי' על תרדמת הנפש המשכלת, כמ"ש לא יהיה לו ער בחכמים ועונה בתלמידים, ששכל החכמים הוא ער לגמרי, ושכל התלמידים הגם שהוא מתנמנם מ"מ אם מעוררים אותו הוא עונה ומתעורר. וכן אם הוא כהן לא יהיה בביתו **מגיש מנחה לה'**. כי הילדים ילכו אחרי אמותיהם הנכריות ולא יהיה להם חלק לא בתורה ולא בעבודה:

פסוק יג

וזאת שנית תעשו. חוץ מזה תעשו עון אחר מה שהנשים העבריות הם מעונות תח"י הנכריות **והם מכסות את המזבח בדמעות ובכי ואנקה עד שא"א עוד שיפנה אל המנחה שלכם ולקחת רצון מידכם** כי הם מוסרות עליכם דין לשמים לפני המזבח, וכמ"ש שלמה בתפלתו כי יחטא איש לאיש ונשא בו אלה וכו' ובא אלה לפני מזבחך ואתה תשמע השמים וכו':

פסוק יד

ואמרתם על מה מדוע חטא זה גדול כ"כ, משיב **על כי העיד ה' בינך ובין אשת נעוריך** שה' הוא העד ביניכם. אם בתחלה ה' הוא העד על הקשורים שנעשה ביניכם שארסת אותה בחופה וקדושין לפני ה', והוא עד כי נעשה הדבר בפניו ואם עתה הוא העד והמתרה בך על **כי אתה בגדתה בה**. ועברת על מה שנתקשרת לנגדה והיא לא בגדה בך, לא בדברי מצה ומריבה **כי היא חברתך**, ולא שבגדה לזנות מאחרי אישה כי היא **אשת בריתך** ולא מעלה מעל בברית האישות:

פסוק טו

ולא אחד עשה ושאר. מביא ראיה על חטאם בזה מבריאת האדם. שה' כשברא את האדם לא בראם זכר ונקבה נפרדים זה מזה כמו שברא יתר בע"ח כי אדם נברא תחלה לבדו וחוה היתה אחת מצלעותיו והיתה עמו תחלה גוף אחד (כמ"ש חז"ל דו פרצופים נבראו) וז"ש **וכי לא אחד עשה ושאר**, ה' עשה את האדם גוף אחד עם שארו זו אשתו שניהם היו מחוברים יחד בעת שנעשה אדם.

ועשה רוח לו. להאדם עם השאר הדבוק עמו היה רוח אחד. באופן ששניהם נבראו בשר אחד ורוח אחד. לא כיתר בעלי חיים שהיו שנים שנים בין בבשר בין ברוח. ולמה עשה כן. ולמה לא ברא גם את האדם תיכף מופרדים איש ואשתו? הוא ללמד שבת זוגו של האדם צריך שתהיה דומה לו ומתאחדת עמו בין בבשר שתהיה מעמו ומבית אבותיו. בין ברוח שיהיה להם דת אחת ואמונה אחת. כמ"ש הלא אב אחד לכולנו הלא אל אחד בראנו. כמו שהאדם ואשתו היו תחלה בשר אחד ורוח אחד. וז"ש **ומה האחד**. ר"ל ומה מורה האחד והאחדות הזה שצריך להיות בין הזוג. משיב שהיא **מבקש זרע אלהים**. שע"י האחדות שביניהם בבשר וברוח עי"ז הזרע שיולד מן הזוג הזה יהיה זרע אלהים לא זרע כלאים שעטנז כזרע הבהמה שאין שומרים היחס והאחדות רק כזרע אדם הראשון שהוליד בדמותו בצלמו בצלם אלהים וע"כ **ונשמרתם ברוחכם**. תשמור את רוח התאוני.

ובאשת נעוריך אל יבגד שהרוח שלכם לא יבגד באשת נעוריך לשנוא אותה ולאהב אחרת תמורתה אחר שכונת הבריאה היה שיהיה לשניהם רוח אחד רוח אהבה ורצון.

פסוק טז

כי שנא אמנם אם הרוח שלכם שנא את האשה ואינו מרוצה הימנה ולא תוכל לכלוא את הרוח מלשנוא, הלא **שלח אמר ה' צבאות**. הלא אמר בתורה שאם לא תמצא חן בעיניו וכתב לה ספר כריתות ושלחה מביתו.

וכסה חמס על לבושו. והשלוח הזה הוא יכסה את החמס אשר על לבושו, ר"ל שהגם שגם זה הוא חמס. בכ"ז הוא חמס מכוסה ונסתר. לא כן אם מחזיקה בביתו ומתעמר בה בשנאה זה הוא חמס גלוי מאד. אבל טוב מזה ומזה אם **ונשמרתם ברוחכם ולא תבגדו** כלל. בל יצטרך לבא לידי שנאה ושלוח:

פסוק יז

הוגעתם את ה' בדבריכם. אחר שהוכיחם על רוע המעשים בא להוכיחם על רוע מחשבותם במחשבת מינות וכפירה. אומר אתם מיחסים יגיעה אל ה' כאילו יש לאות ויגיעה לפניו ואינו יכול להשגיח על פרטי המעשים לשלם לכל איש כמפעלו. ומפרש **באמרכם כל עושה רע טוב בעיני ה'** ר"ל אתם מביאים ראיה משלות הרשעים ויסורי הצדיקים שאין השגחה ואין דין וחשבון, כי תאמרו שבע"כ צ"ל אחת משתי אלה או שיש השגחה רק שעושה רע טוב בעיני ה' ולכן אין מעניש את העושה הרע.

או, אחר שזה שקר. יקשה **איה אלהי המשפט**. ולמה לא יעניש את העושה רשעה כפי המשפט והצדק. (ומ"ש **ובהם הוא חפץ** ר"ל או שהרע אינו רע רק טוב בעיני ה', או אם הוא רע הוא חפץ ברע ואינו חפץ בטוב כלל או איה אלהי המשפט) כן אתם שואלים ומתוכחים. ע"ז יצא להשיב להם בסימן הבא:

פרק ג

פסוק א

הנני שלח משיב להם מה שאתם רוצים שיתגלה אלהי המשפט ויעניש תיכף את הרשעים ויתן שכר לצדיקים, זה אי אפשר שיהיה בזה"ז, כי עתה הוא עדיין עולם הבחירה והנסיון וצריך שיתנהג הכל בדרך הטבע כדי שיהיה הבחירה נתונה לעשות טוב ורע ויהיה מקום לנסיון ולשכר ועונש, שאם יתגלה השי"ת בכבודו אז לא יצוייר עוד שיעשה איש מעשה רע, כי אז אף על חטא קל יענש תיכף ויעבור מן העולם ויתיראו מעשות רע, וע"כ הדרך הזה שילך ה' בעצמו אל יצוריו לשפטם ולהנהיגם על זה האופן,

לא נסלל עדיין ולא הוכן בזה הזמן, רק אחר שיתוקן העולם אז **הנני שולח מלאכי ופנה דרך זה לפני**, שתחלה ילך נביא בשם ה' אשר יפנה דרך זה מכל אבני מכשול, ר"ל שיתקן את העולם בתשובה, ואז כשיהיה העולם מתוקן והדרך מוכן, **אז פתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים**, אז יבא ה' לשכון בהיכלו למטה ולהתהלך בתוככם, ואז **מלאך הברית אשר אתם חפצים הנה** כבר **בא**, כי המלאך יקדים לבא קודם בא האדון ה' צבאות, והוא המלאך שיכניס את העולם בברית התורה והאמונה ובברית בינם לבין אלהים, וחז"ל פי' שזה אליהו מלאך הברית שיקדים לבא להשיב רבים מעון והוא אשר קנא על הברית בשטים ובימי אחאב:

פסוק ב

ומי מכלכל, אבל אז מי יוכל לסבול אף **את יום בואו**, גם בטרם יתראה האדון בעצמו רק בבוא היום ההוא לא יוכל איש לסבול מרוב הפחד, ומכ"ש **מי העומד בהראותו** בעת שיתראה, שאז אין כל בריה יכולה לעמוד, **כי הוא כאש מצרף** הוא יסיר כל הסיגים כאש המצרף את המתכות ומסיר את סיגיו, וגם ידמה **כבורית** של **מכבסים**, כמו שהבורית של כובסי בגדים מסיר אף כתם קטן הנמצא על הבגד ויטהר הבגד לגמרי, כן יטהר את ישראל, ור"ל שהרשעים שהם דומים לסיגים יסיר ע"י האש אשר תאכלם, וגם את הצדיקים יכבס להסיר מהם כל כתם שיהיה כבגד נקי וטהור ומלובן:

פסוק ג

וישב מצרף ומטהר כסף, אחר שיצרף את הסיגים שהם הרשעים שזה יהיה תיכף בהראותו, ואח"כ ישב בקביעות, ואז יתמיד לצרף ולטהר גם את הכסף, שגם את הטובים שנשארו אחרי הבדלת הסיגים והרשעים יצרף שנית, כמי שמטהר שנית את הכסף הנקי שכבר נבדלו הסיגים ממנו והוא כבר בגדר הכסף ומצרפו שנית, כמ"ש כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים, **וטהר את בני לוי**, שגם את שבט לוי שדומים ככסף יטהר, **וזקק אותם כזהב וככסף**, והטהרה הזו ידמה כזקוק הזהב והכסף, שהזהב חומרו יותר יקר וצריך זקוק יותר מן הכסף ומקפידים על סיגיו יותר מעל סיגי הכסף, כן את בני אהרן אשר בין שבט לוי יזקק יותר מזיקוק של יתר בני השבט, **והיו לה' מגישי מנחה בצדקה**, עד שהכהנים שיהיו לה' להגיש מנחה לפניו, יהיו רק אלה אשר היו לה' בצדקה, דהיינו במעשים טובים שבין אדם למקום, שזה גדר הצדקה, וכמו שמבואר ביחזקאל סי' מ"ג שרק הכהנים בני צדוק יהיו ראוים להקריב בבהמ"ק לע"ל, אבל יתר הכהנים שלא עמדו בצדקתם לא יקרבו אל המזבח להקריב קרבן לה':

פסוק ד

וערבה לה', ואז תערב **מנחת יהודה כימי עולם**, ופי' חז"ל כימי עולם כימי משה וכשנים קדמוניות כימי שלמה שירד אז אש מן השמים ותאכל את העולה וכן יהיה לע"ל, ד"א כימי עולם כימי נח וכשנים קדמוניות כימי הבל שלא היתה ע"ז בימיהם, ר"ל כי כן לא תהיה ע"ז בימים ההם וה' יהיה אחד ושמו אחד:

פסוק ה

וקרבתי, ר"ל מה שאתם מבקשים שה' ימצא בין בני אדם בזה"ז לשפוט את הצדיק ואת הרשע ולשלם גמולם ועונשם תיכף זה א"א להיות עד לעתיד שיגיע עת התקון ואז לא ימצא אף סוג וחטא קל כי באש ה' נשפט, ובזה"ז הוא עולם הבחירה והתמורה והנסיון וא"א להתנהג בדרך זה, אולם בכ"ז הגם שעם עובדי ע"ז אני נוהג בדרך ההסתר ועולם כמנהגו נוהג ויש רשעים מצליחים עד עת קץ שאז אשב לשפוט כל הגוים, בכ"ז **אליכם אקרב למשפט** גם קודם זמן העתיד, ועז"א **וקרבתי**, שמורה על שיקרב קודם הזמן הרחוק, ועל הכוונה שמשפטיו על ישראל לא יהיו רחוקים מהם כמו מן האומות ע"א, והגם שלא יהיה באופן שיהיה לע"ל שיצרף אף סיג קל וחטא קטן, בכ"ז **והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים** וכו' שהם עבירות חמורות, ע"ז אהיה עד ממהר קודם הזמן העתיד הרחוק, וזה מטעם שלא אוכל לעזוב אתכם מלענוש אתכם עד שתתמלא הסאה שאז תכלו לגמרי, וז"ש.

פסוק ו

כי אני ה' לא שניתי מעולם את דברי והבטחתי, ואני הבטחתי להאבות בל אכלה אתכם, ובאשר לא שניתי את הבטחתי לכן **אתם בני יעקב לא כליתי**, וע"כ אני מוכרח לפרוע מכם תיכף את עונותיכם טרם יתמלא הסאה שאז תתחייבו כליה, אבל לעכו"ם שלא הבטחתי לבל אכלם אני ממתין עד שתתמלא סאתם ואז יכלו לגמרי, וכן פי' חז"ל פסוק זה בפ"ק דסוטה שהקב"ה נפרע מישראל מעט מעט, ומביא ראיה מפסוק זה אני ה' לא שניתי מעולם לא הכיתי אומה ושניתי לה, אבל ואתם בני יעקב לא כליתם, הרי בארו שלכן מענישם תיכף כדי שלא יכלו בעת שתתמלא הסאה:

פסוק ז

למימי, מתחיל להוכיחם על שלא הפרישו תרומות ומעשרות, ואמר שכבר **סרתם מחקי מימי אבותיכם** שלא היו זהירים בתרומות ומעשרות, ואני מזהיר אתכם **שובו אלי ואשובה אליכם**, כי בעון תו"מ הגשמים נעצרים וחקות שמים תלוים בחקים אלה

וכשסרתם מחקי תו"מ הסירותי חקות הגשם והתבואה, ואם תשובו אלי אשוב להוריד הגשמים והברכה:

פסוק ח

היקבע, וכן ראוי שהאדם יקבע את אלהים מבלי לתת לו את המגיע לו, ובאשר תאמרו במה קבענוך, הלא הוא המעשר והתרומה שהם חלק ה':

פסוק ט

במארה ר"ל בפרט שאין לכם רווח מגזל הזה, שעי"כ **אתם נארים במארה**, ובכ"ז **ואותי אתם קובעים**, וזה תעשו **הגוי כלו**, לא יחידים לבד:

פסוק י

הביאו, מפרש מ"ש שובו אלי ואשובה אליכם, שהוא **שתביאו את המעשר** כולו **אל בית האוצר**, **עד שיהיה טרף בביתי** ללוים שומרי המקדש ולכהנים העובדים בבית ה' שהם כבני ביתו של ה' ומזונותם עליו, **ובחנוני נא בזאת**, ר"ל שהגם שאסור לנסות את ה' כמ"ש לא תנסו את ה', זה מותר, כי אינו נסיון רק בחינה, ויש הבדל בין נסיון לבחינה, המנסה ינסה אם יש בהמנוסה מדרגה גבוה מן הנודע בו עד הנה, למשל המנסה את הזהב אם יש בו כח משיכת המאגנעט, והבחינה הוא אם בוחן אם הדבר הוא כפי מהותו הרגיל, כמו הבוחן הזהב אם אין בו סיגים, ואם היה הברכה על ידי הטבע והמערכה היה בזה נסיון, כי אין בכח הטבע לתת יותר מגבולו הטבעי, אבל אני מבטיח **כי אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה** למעלה מן הטבע, ותהיה הברכה **עד בלי די** כי ברכת השמים יש לה גבול בהכרח שבבואה עד הגבול ההוא יאמר די, אבל ברכת ה' שהיא על פי נס אין לה גבול ולא יאמר לה די, כי תוסיף ותלך לאין קץ, אבל אין זה נסיון רק בחינה, כי הוא מאוצר ה' ששם אין זה למעלה מכחו, וכן מצד שכבר הבטיח הברכה הוא רק בחינה שימלא דברו, וכן אמרו חז"ל ריש לקיש שמע להההוא ינוקא שאמר עשר בשביל שתתעשר, אמר ליה ומי שרי לנסויי? א"ל כהאי גוונא שרי דכתיב ובחנוני נא בזאת, ר"ל שהינוקא השיב לו שזה אינו בגדר נסיון שאסור לנסות את ה', כי הוא בחינה ועל הבחינה לא הוזהרו:

פסוק יא

וגערתי, גם אגער בשבילכם בארבה האוכל את התבואה שלא ישחית את פרי האדמה וכן הגפן לא תשכל את פריה:

פסוק יב
ואשרו, ועי"כ יחשבו כל הגוים אתכם למאושרים, בשיראו כי אתם תהיו הארץ שחפץ ה' בה לברך אותה ולהשגיח עליה

פסוק יג
חזקו, אחר שהזכיר תחלה את השאלה ששואלים על שלות הרשעים שהוכיחו מזה שאין השגחה ומשפט, כמ"ש כל עושי רע טוב בעיני ה' או איה אלהי המשפט, והגיד להם התשובה על זה, אומר שעדיין **חזקו עלי דבריכם**, שלא קבלתם תשובה הנ"ל, ואתם מתחזקים בוכוח לסתור את דברי, כי.

פסוק יד
אמרתם, שר"ל שהם משיבים שהגם שהתשובה הנ"ל הוא תירוץ על שלות הרשעים, עדיין יקשה מיסורי הצדיקים שלא חטאו ובכ"ז הם חיים חיי צער, וע"כ **אמרתם שוא עבוד אלהים** ר"ל שהעבודה הזאת אין בה תועלת לא מצד הנעבד ולא מצד העובד. שאין בה תועלת מצד הנעבד שנאמר שה' רוצה בעבודה זו והוא צריך אליה, שזה דבר שוא ובטל כי ה' א"צ לעבודתנו ואם צדקת מה תתן לו, ועז"א **שוא עבוד אלהים**, וגם אין בה תועלת מצד העובד שנאמר שה' צוהו בעבודה זאת לא לצרכו רק כדי שיקבל העובד עליה שכר, ועז"א **מה בצע כי שמרנו משמרתו**, הלא לא הרוחנו בזה מאומה **כי הלא הלכנו קדורנית מפני ה' צבאות** לריק יגענו בעבודתנו ואין לנו שכר כל מאומה, אבל בהפך.

פסוק טו
ועתה אנחנו מאשרים זדים, שהם אינם יגעים לעבוד את ה' ובכ"ז **גם נבנו עושי רשעה**, ולא הפסידו מאומה, **גם בחנו אלהים** אם יוכל לענוש אותם **וימלטו** כי לא נעשה להם מאומה רע:

פסוק טז
אז, ר"ל אבל יראי ה' האמתיים שאין עובדים ע"מ לקבל פרס הם נדברו ג"כ דברים האלה איש אל רעהו, והוכיחו מזה שהעוה"ז אינו עולם הגמול והעונש רק עולם הנסיון, ועי"ז בעצמו שהצדיקים מעונים בעוה"ז היה עבודתם במדרגה גדולה שלא לעבוד מיראת העונש ותקות גמול רק מיראת ה' הרוממות כי אין מקוים שכר בעוה"ז על עבודתם וזה נרצה בעיני ה' היודע תעלומות, וזה עצמו **הקשיב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו**, שהגם שלא שלם להם על מע"ט שלהם בעוה"ז כתב מעשיהם על ספר המיוחד לפניו לזכרון **ליראי ה' ולחושבי שמו**, כי מזה בעצמו שעמדו באמונתם הגם שמצאו אותם

רעות רבות וצרות נודע שהם יראי ה', לא יראים יראת עצמם שהוא יראת העונש רק יראת ה' יראת הרוממות, ושאינם חושבים בעבודתם בעבור גמול ושכר רק לקדש שמו המיוחד, והם עובדים שלא ע"מ לקבל פרס והם נכתבו אז בספר הזה לזכרון:

פסוק יז

והיו לי אמר ה' ליום אשר אני עושה סגולה, שעורו **והיו לי סגולה ליום אשר אני עושה**, ה' אוצר להם סגולה ואוצר מסוגל ליום ההוא שכמו שעבדו מאהבה כן יהיו סגולה לה' וכן יקבלו סגולה ואוצר נחמד, **וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו**, ר"ל שהעובד או הפועל העובד בעבור שכר ישלמו לו שכרו תיכף, אבל הבן העובד את אביו מאהבה לא ישלם לו תיכף רק יעשה לו סגולה שיהיה קיים לדור דורים ושלא יאבד, כן העובדים מאהבה שלא בעבור תקות שכר לא יתן להם שכר בעוה"ז שהוא עולם עובר ויהיה גם השכר עובר, רק יאצר את השכר לתת להם בעתיד בעולם הנצחי שיהיה השכר גדול ונצחי בלתי בעל תכלית:

פסוק יח

ושבתם, אז תשובו אל העוה"ז ע"י שתקומו בתחיית המתים, **וראיתם** ההבדל **בין צדיק לרשע** וגם בין הצדיקים עצמם תראו הבדל **בין עובד אלהים לאשר לא עבדו** ר"ל בין מי שעבד מאהבה שתכלית עבודתו היה לעבוד את האלהים, ובין העובד מתקות גמול ויראת עונש שלא עבד כדרך העובד האמתי שצריך לעבוד מבלי השקף על קיבול פרס, שזה ענין השכיר לא העבד, ובעבודה ע"מ לקבל פרס עקר העבודה הוא בשביל עצמו לא בשביל לעבוד את אלהים, וכן אמרו חז"ל בחגיגה היינו צדיק היינו עובד? אלא עובד ולא עבדו תרוייהו צדיקי גמירי הויין אלא אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד:

פסוק יט

כי הנה היום בא, מצייר את יום הדין שהאש העונש בוער כאש התנור, והרשעים הם מוכנים לפי רשעם להשרף מן האש הזה כקש, והיום ילהט אותם עד אשר לא ישאר להם שורש וענף:

פסוק כ

וזרחה אבל **לכם יראי שמי** שהם הצדיקים שעבדו מאהבה תהיה הצדקה, שהם המע"ט שעשו דומה כשמש זורח, ועז"א **שמש צדקה**, והשמש הזאת **תרפא בכנפיה** מחום הבוער, והציור הוא כי התגלות האור האלהי יתגלה בשתי בחינותיו כי האור יש בו אור

ושרפה, ויתגלה באורו לצדיקים ובאשו לרשעים, כמ"ש והיה אור ישראל לאש וכמש"פ שם.

ויצאתם ופשתם היינו שתתפשטו **כעגלי מרבק**, שהם העגלים שמכניסים אותם לדוש התבואה שאוכלים ודשים ברגליהם, ומפרש מה היא הדישה אשר ידושו?:

פסוק כא

ועסותם רשעים, שידושו את הרשעים ברגליהם עד יעשו כעסה, כי יהיו כאפר תחת כפות רגליכם, שע"י החום הבוער ישרפו ויהיו אפר, ואתם תדושון על האפר עד יהיה כעסה:

פסוק כב

זכרו תורת משה באשר בדבריו אלה חתם הנביא, והיא הנבואה האחרונה שאחריו לא ינבא עוד נביא וחוזה עד עת קץ, הודיע להם שמעתה לא יקוו עוד להשיג דבר ה' בנבואה, רק יזכרו תורת משה לעשות כל הכתוב בה והיא תורם את אשר יעשו:

פסוק כג

הנה, עד לפני בא יום הגדול שאז תשוב לכם הנבואה שנית על ידי גדול הנביאים שהוא אליהו הנביא שיתגלה אז:

פסוק כד

והשיב, והוא ישיב את כל העולם בתשובה, עד שהבנים שהודחו מתורת אבותיהם ישיב לב הבנים אל אבותיהם לחזור אל הדת ותורת אבותם, ועי"כ ישיב לב אבות על בנים, ומבאר הטעם שיקדים לשלוח את אליהו בעת ההיא לישר את העם מפני כי פן אבוא פתאום והכיתי את כל הארץ חרם, ולכן יקדים לשלוח מלאך הברית להשיבם בתשובה ולהיות מוכנים לפני ה' בבואו לשפוט את הארץ והיתה לה' המלוכה: